

RECUPERACIÓ DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA || CAP. 3. EN ELS CAMPS FRANCESOS DE REFUGIATS

Després d'abandonar Espanya fugint de les tropes vencedores, el mig milió de refugiats republicans arriben a França. Allà confiaven en un país democràtic on el govern francès del Front Popular els acollís d'acord amb la seva

mateixa ideologia. La realitat va ser ben diferent: separació de famílies, malnutrició, infeccions i malalties, morts, treballs en condicions precàries... França va ser només l'avantsala de l'infern per a molts d'ells.

Refugiats enmig del no-res

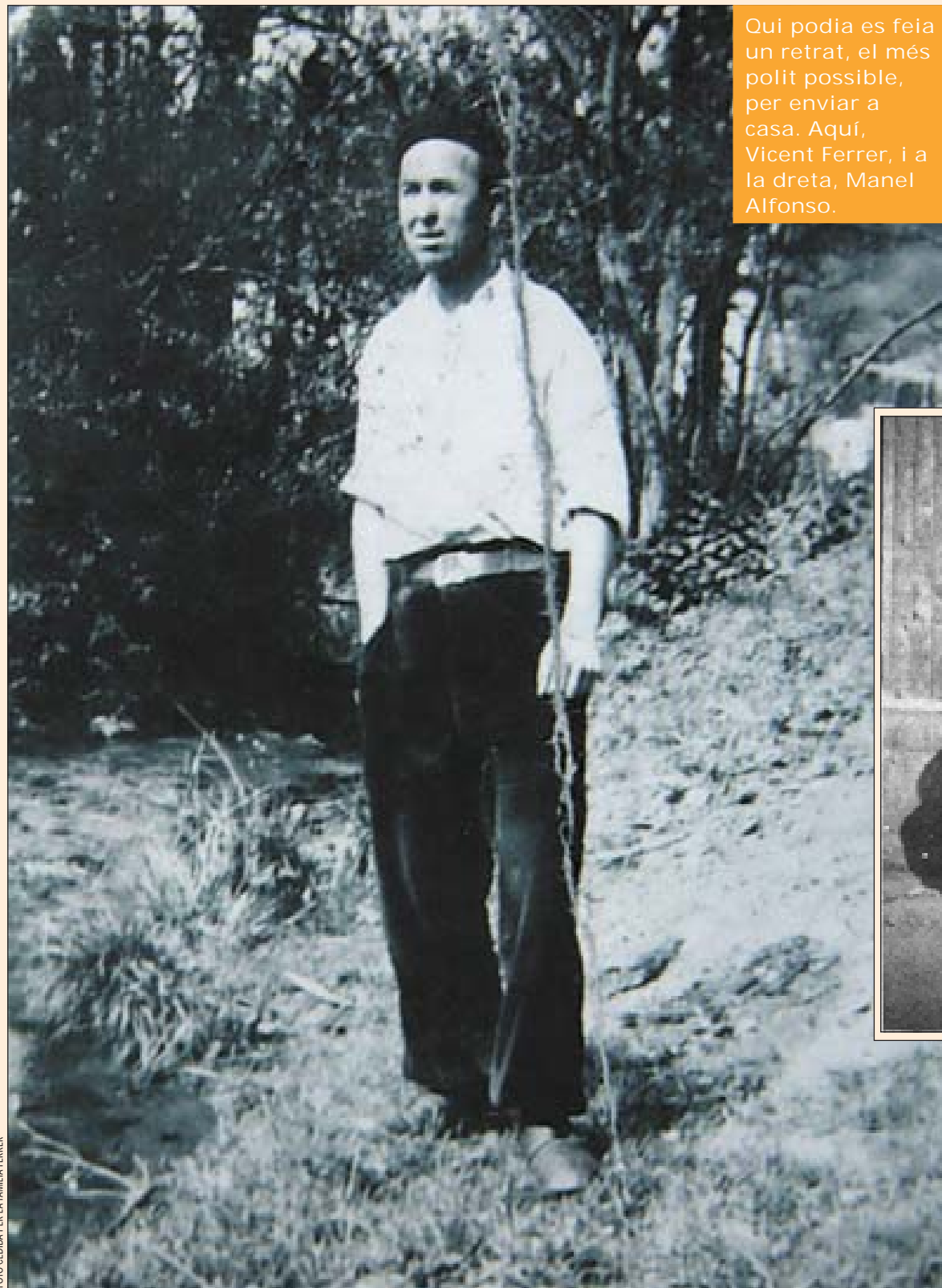
A França, els republicans van anar als camps d'acollida i a companyies de treball

HOMENATGE La improvisació, l'atac de la dreta francesa amb el suport d'una part de la premsa i dels habitants de la zona, l'allau massa precipitat de quasi mig milió de persones en pocs dies i la delicada situació política europea van fer que la seva arribada a França sigui recordada pels seus protagonistes com a vergonyosa i dantesca. Les autoritats franceses es van veure ultrapassades per un exèrcit en desbandada amb ferits i civils al seu entorn. A corre-cuita es van anar condicionant camps d'internament, primer a prop de la frontera (el Barcarès, Sant Cebrià, Argelers...) i després més cap a dins del país (Vernet d'Arieja, Agde, Rieucros, Setfons, Bram...), al principi sense cap tipus de serveis bàsics i amb una alimentació mínima. Es trigarien setmanes a millorar-ho.

D'entrada les autoritats separaven els homes, que anaven als camps d'internament, de les dones i els nens, que eren hostatjats en pobles, ciutats o en camps especials com el de Rivesaltes. Amb els nens no hi havia criteri clar. Eduard Frías tenia només quinze anys, però els pantalons llargs i una bona alçada van ser suficient perquè el portessin sol amb els homes. Més llest va ser Manel Gutiérrez, que parlant en català va fer entendre el gendarme que amb pantalons curts i dotze anys no el podien separar de la mare. Més tard algunes famílies aconseguirien reunir-se de nou, com en el cas de l'Eduard, que es va escapar quatre vegades dels camps fins ser reclamat per la mare a través de la Creu Roja.

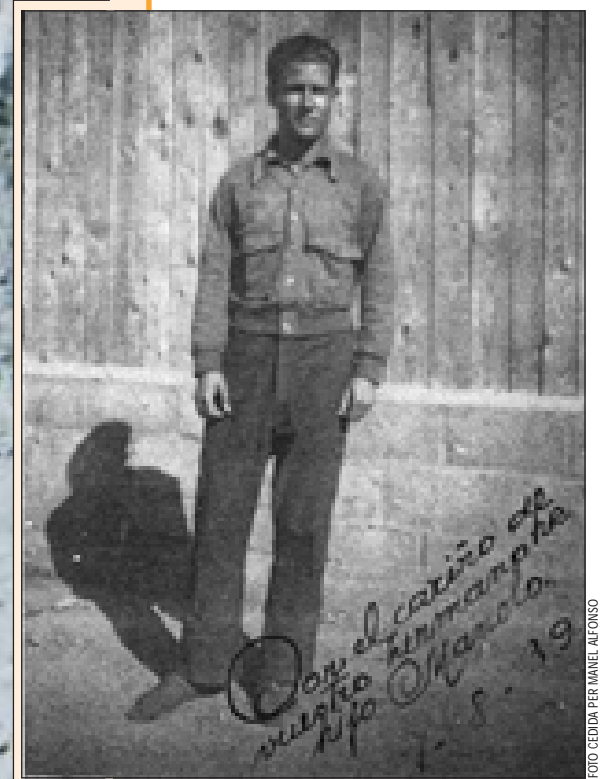
■ Els 'afortunats'

En aquestes circumstàncies tan difícils, els 'afortunats' van ser els que van aconseguir un lloc en els vaixells cap a països acollidors de l'Amèrica Llatina. Les places eren poques i en el cas de L'Hospitalet van ser especialment per a polítics, sindicalistes i membres dels partits. També hi va haver molts que es decidiren a tornar a casa convençuts de no haver fet res greu o bé creient en les promeses franquistes. Molts ho van passar força malament, com Evaristo Vázquez Tournon –pare de l'escriptor Manel Vázquez Montalbán– qui va treballar com a comissari de policia a L'Hospitalet durant la guerra. L'embaràs de la seva dona el va fer retornar. Acabaria passant cinc anys a la presó, dels vint de condemna que li van caure. També va tornar la família Ramis Grimal, tots excepte el pare, Josep Ramis, que no s'hi va atrevir.

Qui podia es feia un retrat, el més polit possible, per enviar a casa. Aquí, Vicent Ferrer, i a la dreta, Manel Alfonso.

Mentre, l'enorme cost que suposaven els refugiats va aconsellar la incorporació d'aquesta potencial mà d'obra al mercat de treball francès, molts enquadrats en companyies de treballadors estrangers (CTE) per servir les necessitats agrícoles o de la indústria en condicions precàries i a canvi de poc més que la manutenció. Quan va esclatar la Segona Guerra Mundial (setembre de 1939), aquests grups de treballadors van ser militaritzats i associats a unitats de l'exèrcit. És el cas, per exemple, de Vicent Ferrer, qui sortiria de Barcarès per anar a

L'irregular correu va ser gairebé l'únic mitja per comunicar amb els familiars que havien quedat aquí. El nostre cas més documentat és el de Vicent Ferrer (a la

▶ Les cartes

fotografia, a la dreta, Manel Alfonso), de qui s'ha conservat tota la correspondència. La primera carta és de maig del 1939, quatre mesos després de la seva marxa. En aquestes missives, sotmeses a la censura dels camps i també a la franquista, poc es podia dir més enllà de frases d'ànim o, com a màxim, de missatges en clau que l'altra part pogués entendre. Encara avui n'hem pogut desxifrar alguns. El primer el trobem en un paràgraf on Vicent Ferrer es refereix a una llibreta que s'havia deixat a casa: "que nuestro hijo no tiene papel para escribir (...) le dices que la libreta que yo llevaba mis apuntes que me la dejé ahí que la vaya rompiendo y la gaste". El

seu fill ens explicà ara que aquella llibreta contenia un llistat comprometedor de noms i la seva esposa la va cremar de seguida.

En una altra carta, Ferrer respon a la seva dona sobre una possible feina a la fàbrica del pare: "con el padre no nos hemos portado nunca bien y ahora nos portaríamos peor, pues dígame que no vendré nunca mientras tú no me lo digas, para trabajar de este trabajo". La mala relació no era certa, i en aquella data els pares del Vicent feia anys que estaven morts. Era un missatge en clau per dir-li que no tornaria fins que ella li digués. També les memòries de Manel Alfonso ens parlen d'un missatge semblant. Estant al camp de Vernet amb la moral ja baixa per les difícils condicions va rebre una carta on li deien: "si vienes irás a trabajar con el tío Vicente", que era un oncle anarquista també ja mort. Manel diu que això el va revifar.

treballar amb la 88a CTE a la zona dels Alps francesos, fent una carretera, i després va carregar municions prop de Verdun. O el de Manel Alfonso, que amb la 23a CTE va netejar quarters en aquell hivern amb 25 graus sota zero, i va treballar en la construcció de la línia de defensa Maginot. O el de Leonardo Pérez, qui va estar en les companyies 62 i 103, fent també obra civil i militar. Fora de l'estructura de les CTE, Antoni Cánovas va anar a fer dics al port militar de Brest, i els germans Vives Campos van feinejar per a un contractista d'obres a Beziers.

L'exèrcit francès, desmoralitzat i víctima de la indiferència d'una part dels seus comandaments, no va resistir gaire la invasió alemanya, entre maig i juny de 1940. Els republicans de les companyies militaritzades van quedar gairebé a la seva sort i els agafaren amb facilitat. S'iniciava el períple que els portaria primer als camps de presoners de guerra i després... # ENRIQUE GIL